

Dr. Emilija Holik (1906. – 1942.) — tragična sudbina jedne bjelovarske liječnice

ŽELJKO KARAULA

Banovine Hrvatske 26b

HR-43000 Bjelovar

historik2000@gmail.com

Izvorni znanstveni rad

Original scientific paper

Primljeno/Received: 21.8.2022.

Prihvaćeno/Accepted: 12.10.2022.

Autor na temelju izvorne arhivske građe, novinskih tekstova te relevantne literature istražuje životni put dr. Emilije Holik, bjelovarske liječnice koja je u drugoj polovini 1930-ih postala (tijekom studija u Zagrebu) komunistkinja te je kao takva za vrijeme Drugoga svjetskog rata radila za partizanski pokret. Dr. Holik školovala se na Medicinskom fakultetu u Zagrebu te je prvo mjesto zaposlenja dobila upravo u Bjelovaru, u tadašnjoj Banovinskoj bolnici. U Bjelovaru se uključuje prije rata u komunističke aktivnosti, posebno preko »Društva za prosvjetu žena« kojemu je bila predsjednica. Slomom Kraljevine Jugoslavije u travanjском ratu 1941. i osnivanjem NDH dr. Holik kao komunistkinja smetala je novim ustaškim vlastima te ubrzo završava u logoru Danica kraj Koprivnice. Nakon što je puštena iz njega, u rujnu 1941. na intervenciju svoga oca i drugih uglednih Bjelovarčana, dr. Holik vraća se na svoje radno mjesto. Unatoč što je proživjela teške dane u logoru, vraća se svojim komunističkim idejama i dalje potpomaže partizanski pokret osnivanjem Odbora za crvenu pomoć, zajedno s drugim osobljem bjelovarske bolnice, posebno dr. Svetozarem Begićem, koji prikuplja novčana i materijalna sredstva za partizane. Osim toga, dr. Holik sa suradnicima u bjelovarskoj bolnici osigurava liječenje za ranjene partizane pod lažnim imenima, a pomaže i u skrivanju u prostorijama bolnice zajedno s drugim liječnicima koje je proganjao ustaški režim – Židovima, Srbima, Hrvatima antifašistima i ostalima. Njezina djelatnost otkrivena je u rujnu 1942. te je uhićena i strijeljana na bjelovarskom Vojnoviću 13. listopada iste godine. U Bjelovaru njezino je ime bilo poznato jer je tamošnji glavni medicinski centar po njoj imenovan od 1960-ih do 1994. godine.

Ključne riječi: Dr. Emilija Holik, Bjelovar, Nezavisna Država Hrvatska, komunizam, ustaška represija

1. UVOD

Emilija (Ema) Holik rođena je 3. studenoga 1906. godine u Prezidu, kraj Čabra (Gorski kotar). Još kao dijete, s ocem Franjom (1879. - 1953.), porijeklom iz Češke i majkom Zorom (1877. - 1935.) rođenom Furlan, koji su bili prosvjetni radnici (učitelji), došla je u Ivansku pokraj Bjelovara, gdje je polazila osnovnu školu.¹ Obitelj Holikovih bila je vrlo cijenjena u Ivanskoj jer su i otac i majka cijeli svoj radni prosvjetni vijek proveli u mjesnoj školi. Njezin otac bio je snažne građe te je ulijevao, kako se pričalo, »strah učenicima u

kosti«. Po prirodi bio je društvene naravi, često se družio s lokalnim lovcima i ribičima s kojima je prijateljevao. Godine 1919., kada je Emilija imala 13 godina, umrla je njezina mlađa sestra Vilhelmina (Vilka) od španjolske groznice te je pokopana u Ivanskoj. Uz Emiliju, u obitelji je bila i njezina sestra Jelena Holik (kasnije udana Lacković). Njihova majka Zora preminula je također rano - 1935. godine.² Nakon što je Emilija završila osnovnu školu, otac ju je upisao u zagrebački Licej za djevojke (Školski zavod srednjih škola za djevojke koji se nalazio u Gornjem gradu u Zagrebu). Ovdje je Emilija uspješno završila četiri razreda. Zbog slabog

¹ *Državni kalendar Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca: za godinu koja je prestupna*, Izdanje i štampa Državne štamparije Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, Beograd, 1924., 648.; Dubravko, HABEK, *Biografije bjelovarskih liječnika*, Tonimir, Varaždinske Toplice, 2015., 218. Kratku biografiju dr. Emilije Holik vidi i u: Dubravko, HABEK, *Prve liječnice bjelovarske bolnice - Dr. Emilija Holik, Prilozi za povijest bjelovarske bolnice*, Čvor, Bjelovar, 2011., 32.–33. Iako je bila češkog porijekla, izgleda da se Emilija Holik izjašnjavala nacionalno kao Hrvatica. Hrvatski državni arhiv (HR-HDA), fond 1549., Zbirka izvornog gradiva NDH (ZIG NDH), dok. br. IV-1/20-22, Zdravko, DIZDAR, *Logor Danica u Koprivnici 1941-1942.*, knjiga I., Muzej Grada Koprivnice, Koprivnica, 2017., 208.

² Razgovor s Jelenom Lacković, *Bjelovarski list*, br. 36., 9. IX. 1971., 3.

Slika 1. Dr. Emilija Holik

financijskog stanja u obitelji nije se mogla dalje školovati u Zagrebu te ju je otac Franjo upisao u bjelovarsku Realnu gimnaziju, gdje je završila više razrede škole. Za vrijeme školovanja Emilija je često pisala pjesme koje su nastale od VIII. razreda gimnazije nadalje, a vremenski im je slijed — »držimo li se zapisanih datuma u bilježnici« — od 1925. pa do 1936. godine. U bilježnici je sveukupno pedesetak pjesama i ona se danas čuva u Gradskom muzeju Bjelovar.³

Po završenoj gimnaziji, upisala se na Filozofski fakultet u Zagrebu, koji je polazila godinu i pol dana, no, kako joj se nije sviđao taj studij, upisala se na Medicinski fakultet u Zagrebu, koji je redovno završila akademske godine 1937./1938. Za vrijeme studija medicine družila se s ljudima koji su bili pristaše komunističkog pokreta te je sudjelovala u marksističkim kružocima, da bi i službeno pristupila Komunističkoj Partiji Jugoslavije (KPJ) 1937. godine.⁴

2. AKTIVNOST U BJELOVARU KAO LIJEČNICA I KOMUNISTKINJA

Nakon što je u Zagrebu završila studij i dobila titulu doktora medicine, njezin otac Franjo ishodio je da dođe u Bjelovar te je 18. srpnja 1939. godine primljena kao stalni liječnik-stažist, pa »kasnije kao sekundarni liječnik na pretežito na internom odjelu« ondašnje Banovinske bolnice u Bjelovaru kojim je rukovodio prim. dr. Franjo pl. Fanton. U bjelovarskoj, tada Državnoj bolnici, radili su neposredno pred početak i tijekom Drugog svjetskog rata kao sekundarni liječnici na Internom odjelu: dr. Emilija Holik, dr. Neda Kraljek Koršić, dr. Marko Koršić; na kirurško-ginekološkom odjelu kojim je rukovodio prim. dr. Josip Jagodić, radili su dr. Ljubica Bosner, dr. Svetozar Begić, dr. Đorđe Bastaić, dr. Stanislav Stebnicki te nakratko dr. Helena pl. Hellenbach, dr. Josip Erak, dr. Eduard Predanić i dr. Blanka Vidoša; na antituberkuloznom dr. Stanko Krstić i dr. Marko Koršić te na dermatovenerološkom prim. dr. Bela Milhofer.⁵

Kao mlada liječnica i Bjelovarčanka, već od ranije poznata mnogim građanima grada, dr. Holik uključila se u ondašnji društveni život. Kao što je prije spomenuto, poznato je da je dr. Holik postala u Zagrebu članom KPJ, ali do danas nije dovoljno jasno istraženo u kojoj je organizaciji u Zagrebu bila primljena. Remenarić napominje da se najvjerojatnije to dogodilo još za vrijeme dok je bila na Filozofskom fakultetu. Naime, na tom je fakultetu u ono vrijeme bilo dosta studenata koji su na njemu postali članovi Partije. Poznato je po tom pitanju da je Emilija tada mnogo prijateljevala sa svojim sumještaninom Bjelovarčaninom Franjom Crnekom, koji je već od ranije bio povezan s radničkim i komunističkim pokretom.⁶

Dakle, Emilija se prigodom svojeg dolaska u Bjelovar povezuje s vodećim komunistima Bjelovara (uglavnom onima koji su radili u Bjelovarskoj bolnici): dr. Frankom Winterom, odvjetnikom, Desankom Milivojević, dr. Elzom Rajski iz Školske Poliklinike i drugima. Prema Remenariću: »U Bjelovaru je tada postajao Gradski komitet KPH, koji je rukovodio sa sedam partijskih ćelija: s 4 ulične, jednom u bolnici i jednom na željezničkoj stanici. Partijska organizacija u bolnici imala je četiri člana, a njezin sekretar bio je Mato Prpić, tada upravitelj bolnice. Ćelija na željeznici imala je tri

³ Pjesme Emilije Holik, *Bjelovarski list*, br. 35., 18. IX. 1975., 2.

⁴ Vera, GAVRILOVIĆ, *Žene lekari u ratovima 1876-1945. na tlu Jugoslavije*, Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Beograd, 1976., 133., HABEK, *Biografije bjelovarskih liječnika*, n. dj., 218

⁵ HABEK, *Biografije bjelovarskih liječnika*, n. dj., 218., Djelatnici i prostor djelatnosti za interne bolesti, <https://www.objj.hr/djelatnosti/sluzba-internistickih-djelatnosti/povijest/> (pristup 1. 4. 2022.)

⁶ Josip Remenarić, Sjećanje na revolucionare - dr. Emilija Holik, *Bjelovarski list*, br. 29-30., 27. VII. 1984., 5.

Slika 2. HR-HDA, fond 1549., ZIG NDH, Potvrda o smrti dr. Emilije Holik poslana Ustaškoj nadzornoj službi 27. X. 1942.

člana, a sekretar joj je bio Stanko Korač, a članovi Teodor Pisačić i Josip Margetić. Jedina partijska organizacija koja je bila sastavljena od radnika radila je u Sindikalnom domu, imala je osam članova, sekretar joj je bio Šandor Kiralj. Sastanci partijskih ćelija održavali su se na pouzdanim mjestima, većinom nekadašnjoj školskoj poliklinici, na mjestu gdje se danas nalazi Higijenski zavod u Bjelovaru.⁷

U Bjelovarskoj bolnici osim članova KPJ (KPH od 1937.) bilo je i dosta simpatizera Partije među liječnicima, bolničarkama i bolničarima te drugim bolničkim osobljem. Uz dr. Emiliju Holik, aktivno su djelovali na tom planu dr. Stanko Krstić i dr. Svetozar Begić, a od medicinskog osoblja bila je vrlo aktivna priučena bolničarka Jelena Komlenac, koja je preuzimala sanitetski materijal što ga je bila priredila dr. Emilija Holik i drugi,

a zatim su ga za vrijeme rata po vezi slali na teren za potrebe NOP-a. Od veljače 1940. godine, nakon dugogodišnjeg ravnatelja prim. dr. Nikole Karlića, njegovo mjesto preuzima prim. dr. Josip Joza Jagodić koji je ne samo znao za ove aktivnosti, već ih je i predvodio te je stoga nastojao nabaviti što više sanitetskog materijala. Prije rata Emilija je u slobodnom vremenu bila u gradu vrlo aktivna, a to je bio i njezin zadatak, da po odluci OK KPH Bjelovar radi u društvenim organizacijama. Naročito se iskazala u društvu »Naprednih intelektualaca«, koje je kasnije dobilo naziv »Društvo za prosvjetu žena«. Ovo je društvo, prema zadatku Partije (inicijativu za ovo društvo osnovano 1939. dala je Partija preko Vande Novosel i Slave Ogrizović), održavalo sastanke i predavanja o aktualnim političkim problemima, a potom i diskusije. Dr. Holik bila je predsjednica toga društva, a dr. Elza Rajska tajnica.⁸ U ovom društvu nalazile su se

⁷ Josip Remenarić, Sjećanje na revolucionare - dr. Emilija Holik, *Bjelovarski list*, br. 29-30., 27. VII. 1984., 5.

⁸ Izgleda da je ipak ovo Društvo službeno osnovano u veljači 1940., što je vidljivo iz pisma Društvu za prosvjetu žena u Zagrebu koje potpisuju bjelovarske žene na čelu s dr. Emilijom Holik. Marija, ŠOLJAN, Žene Hrvatske u radničkom pokretu do aprila hiljadu devetsto četrdeset i prve, Konferencija za društvenu aktivnost žena Hrvatske, Zagreb, 1967., 420., HABEK, *Biografije bjelovarskih liječnika*, n. dj., 218.

žene radnika, obrtnika, studentice i intelektualke. Društvo je imalo četiri sekcije – predavačku (koji je u suštini bio marksistički kružok), literarnu, glazbenu i gimnastičku. Društvo je okupljalo oko 50 žena i uspješno je djelovalo sve dok mu početkom 1941. vlasti Banovine Hrvatske nisu zabranile rad zbog »propagiranja komunističkih ideja«.⁹

Prema kasnijem kazivanju Dare Winter, članice toga društva, »Literarna sekcija bavila se izradom zidnih novina putem kojih su se informirale o zbivanjima u zemlji i svijetu. Organizirane su i čitalačke grupe na kojima je prorađivana sva napredna literatura tog vremena, kao »Žena i socijalizam« Augusta Bebola. Osim vrlo aktivnog provođenja zdravstvenog odgoja i obrazovanja, zdravstvena je sekcija uvijek pružala i besplatnu liječničku pomoć. Tu su se posebno isticala dr. Emilija Holik i dr. Elza Rajski koje su vršile brojne besplatne liječničke preglede. Kao i prethodne dvije, glazbena i tjelesna sekcija bile su vrlo aktivne u svom radu, ujedno pružajući ženama razonodu i relaksaciju. Istovremeno u Španjolskoj je trajao građanski rat, u kojem su sudjelovali brojni naši drugovi poznanici. U okviru rada »Društva za prosvjetu žene« organizirali smo pružanje pomoći borcima u Španjolskoj putem pletenja čarapa, rukavica, džempera, šalova, kao i sakupljanjem ostalog toplog rublja i odjeće. Sakupljenu i izrađenu robu predavale smo drugu Ekeru, tadašnjem članu Okružnog komiteta KPJ-u u Bjelovaru, koja je dalje partijskim kanalima prosljeđivana do Španjolske. Rad našeg društva neprijetno je pratila i uohodila policija tako da je neposredno pred početak rata zabranjen rad društva, a zgrada zatvorena. No, to nas nije obeshrabilo. Nastavile smo i dalje s radom društva, i to ilegalnim radom po kućama u kojima smo se sastojale.«¹⁰ Prema svjedočanstvu već spomenute Dare Winter »Društvo za prosvjetu žena«, iako je bilo zabranjeno, i dalje je ilegalno djelovalo. Winter piše da »S početkom rata i osnivanjem brojnih logora, po nalogu KPJ-u otpočele smo sa sakupljanjem novca i hrane. To smo odnosile po logorima, a posebno u »Danicu« u Koprivnici gdje je bilo zatočeno stotinjak naših drugova i drugarica. Budući da nismo imale propusnice, hranu smo morale ilegalno raznim okolnim

putevima donositi do logora u kojima smo bile izložene maltretiranju, vrijeđanju i ponižavanju. Zbog te aktivnosti mnoge od nas su bile zatvarane«, a uskoro je zatvorena i dr. Emilija Holik.¹¹

3. PRVO UHIĆENJE 1941. GODINE I ODLAZAK U SABIRNI LOGOR »DANICA« KRAJ KOPRIVNICE

Slomom Kraljevine Jugoslavije u kratkotrajnom tranjavskom ratu 1941. osnovana je na hrvatskim prostorima i Bosni i Hercegovini marionetska država Nezavisna Država Hrvatska pod vodstvom ustaškog pokreta i poglavnika Ante Pavelića. Uskoro je ta država uvela rasističko zakonodavstvo prema Židovima i Romima prema njemačkom nacističkom uzoru, a i komunisti su uskoro došli na udar novoga režima.¹² Prvi je put dr. Emilija Holik uhićena 21. lipnja 1941. godine od ustaškog redarstva te je nekoliko dana potom odvedena u Sabirni logor »Danicu« kod Koprivnice. Ona i njezina kolegica Marija Eker (tada studentica medicine) bila su, prema sprovednom aktu iz Gradskog redarstva u Bjelovaru od 25. lipnja 1941., osumnjičene »kao komunistkinje i propagatorke komunizma«.¹³ Prema izjavi Marije Eker (udane Manolić), to se dogodilo 25. lipnja 1941. kada je ona uhićena tog dana od strane bjelovarske policije zajedno s dr. Emilijom Holik te Desankom i Stojankom Milojević. »Kada smo tamo dovedene vidjele smo da smo prve žene u logoru«. Tijekom ljeta 1941. sestre Milojević internirane su za Srbiju, dr. Holik je puštena, dok je Marija Eker proživjela velike patnje najprije internacijom u logor Jasenovac, kasnije u logor Staru Gradišku gdje je bila do ožujka 1943. Nakon toga sprovedena je u bjelovarski zatvor te nakon nekoliko dana otpremljena na rad u Njemačku. Poslije rata vratila se u Bjelovar.¹⁴ U Sabirnom logoru »Danica« je s dr. Emilijom Holik izvršeno i saslušanje koje je ostalo sačuvano i stoga ga ovdje prenosimo. Iz zapisnika vidljivo je da je dr. Holik, svakako zastrašena zatočenjem i uvjetima u logoru te vlastitom budućnošću, negirala svaku svoju

⁹ Tko je dr. Emilija Holik, *Bjelovarski list*, br. 36., 9. IX. 1971., 3. Okružni odbor Crvene pomoći osnovan je u Bjelovaru još 1937. godine i vodila ga je Štefica Eker. *Prilozi za izučavanje historije Komunističke partije kotara Bjelovar 1919-1952.*, KK SKH Bjelovar, Bjelovar, 1959., 106.

¹⁰ I žene se organiziraju, *Bjelovarski list*, br. 37., 25. IX. 1981., 3., Rudolf, MICULINIĆ, Iz starije prošlosti bjelovarske bolnice, *Bjelovarski zbornik*, br. 6., Bjelovar, 2003., 86.

¹¹ I žene se organiziraju, *Bjelovarski list*, br. 37., 25. IX. 1981., 3.

¹² Detaljnije u: Robert, BLAŽEVIĆ, Amina, ALIJAGIĆ, Antižidovstvo i rasno zakonodavstvo u fašističkoj Italiji, nacističkoj Njemačkoj i ustaškoj NDH, *Zbornik Pravnog fakulteta. Rijeka*, br. 2, 2010., 879–916.

¹³ Zdravko, DIZDAR, *Logor Danica u Koprivnici 1941-1942.*, knjiga I., Muzej Grada Koprivnice, Koprivnica, 2017., 119.

¹⁴ Hrvatski državni arhiv Bjelovar (HR-DABJ), Savo, Velagić, Svjedočanstva o logoru Danica u Koprivnici, Bjelovar, 1969., 37-38. (rukopis), HR-HDA, fond 259., Redarstvena oblast za grad Zagreb, Policijski karton br. 1130., Marija Eker.

vezu s komunističkim pokretom i njegovim idejama. Taj zapisnik je 28. srpnja 1941. proslijeđen RAVNSIGUR-u u Zagreb, kako navodi Dizdar, »da se donese shodna odluka«.¹⁵

Dokument 1:

ZAPOVJEDNIŠTVO KONCENTRACIONOG LOGORA »DANICA« Koprivnica

Z A P I S N I K

Pisan u pisarni zapovjedništva koncentracionog logora »Danica« Koprivnica

Prisutni:

Voditelj saslušanja: Martin Kokor, izaslanik Ustaškog logora Koprivnica

Ustaša: Antun Šušnjar

Zapisničar: Dobroević Anton

Prestaje predvodena Dr. Emilija Holik po zanimanju liječnica kod Državne bolnice u Bjelovaru, rođena 1906. od roditelja Franje i Zorke rođene Furland, učiteljica iz Bjelovara. Vjera rimokatolička, neudana, navodno nije bila kažnjavana, bez imovine, pa nakon što bude upozorena da govori punu istinu, jer će na istu snašati zakonske posljedice izjavljuje:

Ja sam po redarstvu u Bjelovaru uhapšena dana 25. VII. oko 7,00 časova poslije u samoj bolnici gdje sam vršila službu. Ne znam pravi razlog uhapšenja tim riječima jer se nisam nikada bavila javno nikakvom politikom, a niti da sam ja bila predsjednica društva za »prosvetu žena«, gdje sam kao takova nekoliko puta održala predavanje, no znadem točno da ista nijesu bila nikakove političke naravi već samo u okviru medicine, pedagogije i literarne. Sama tema uopće predavanja društvenog nalaze se u sjedničkom zapisniku, a za koje ga znadem da se nalazi kod policije u Bjelovaru. Ja sam doznala samo to da se mene osumnjičuje kao neku komunistkinju što potpunoma poričem jer to nisam i držim da mi se ne može o tome da sam ikada i pred kime širila ideju komunizma dokazati. Ako postoji kakav dokaz da me se za to tereti radi istine i pravednosti tražim da se to iznese i da mi se o tome pruže dokazi da mogu na pojedinu optužbu dati odgovor. Ja sam bila sa prijašnjim šefom redarstva gosp. Poličem u zavadi radi bolničkih stvari gdje sam ja službovala pa je vjero-

jatno da me je isti iz mog razgovora osumnjičio kao komunistkinju. Ja sam istina je na poziv obrtničke čitaonice održala par puta predavanja i to je bila samo tema »Higijena žene« i »Ishrana dojenčadi«, pa sam i za tih predavanja čula da su mi neki prigovarali, pa poričem da u tim predavanjima nije takodjer bila ništa od mene rečeno u duhu širenja komunizma već naprotiv bili su istaknuti glavni predmeti žene, naročito o življenju žene i o njezinim porodjajima, a kod djece o prehrani normalno i umjetno.

Doznala sam i to da se šire neistinite glasine, da su se naime kod mene održavali komunistički sastanci, što takodjer poričem jer se to nije nikada događalo, a niti se je moglo događati pošto sam stanovala u samoj bolnici pa za vjerodostojnost mojih navoda odnosno poricanja ove jednostavne denuncijacije neka se saslušaju kolege u bolnici koji će sigurna sam govoriti punu istinu, a to su: dr. Ljubica Bosner, dr. Begić Svetozar i dr. Gjorgje Bastajić.

Napominjem takodjer da se nisam niti za vrijeme svojih studija u Zagrebu nikada bavila nikakvom politikom, što mogu takodjer dokazati svjedocima ako ureba, već sam jedino bila u društvu Hrvatskih planinara, pa držim kad bih ja bila takova kakvu su me osumnjičili neki moji neprijatelji da bi se ta moja za koju sam osuđena ideja ispoljila već za vrijeme mojih studija.

Drugo nemadem više ništa da kažem, a na ove navode ako ureba mogu i prisegu položiti te da nisam nikada se bavila politikom a pogotovo ne širenjem komunizma jer takova niti sama nisam, pa stoga molim ako postoje kakovi dokazi da me se povuče k sudu na postupak, gdje će se imati sve to da dokaže.

D o v r š e n o

Pečat

Potpisi:

Martin Kokor Dr. Holik Ema

Usta Mate Juriš

Dobroević Anton¹⁶

U to vrijeme rad bjelovarskog ogranka KPH u gradu i okolici bio je relativno neaktivan jer je bjelovarska policija imala o njima pouzdane podatke, a i mnogi su zbog svog aktivnog rada prije rata bili prilično kompromitirani. I općenito politika KPJ (KPH) bila je u to vrijeme dosta nesigurna što poduzimati u novim okolnostima raspada Jugoslavije i nastanka Nezavisne Države

¹⁵ DIZDAR, *Logor Danica u Koprivnici 1941-1942.*, knjiga I., n. dj., 119.

¹⁶ HR-HDA, fond 1514., Ustaško povjerenstvo za grad i kotar Koprivnicu (UPK) 1941., kut. 1., red. br. 696-697, Logor Danica 25. srpnja 1941., Zapisnik saslušanja dr. Emilije Holik.

Hrvatske.¹⁷ Bjelovarskim vodećim komunistima prijetila je opasnost uhićenja (Julius Eker uhićen je početkom svibnja 1941. i otpremljen u logor »Danicu« da bi krajem 1941. bio pogubljen u logoru Jasenovac, dr. Franko Winter također je 22. travnja 1941. uhićen i odveden u logor »Danicu« iz kojeg je pušten nakon četiri mjeseca posve narušenog zdravlja zbog premlaćivanja) te su trebali, po odluci OK KPH, napustiti grad i otići među oružane grupe NOP-a, koje su tada bile u početku osnivanja. Međutim, ovu odluku većina rukovodstva bjelovarskog KPH nije poštovala pa su u gradu ostali i Tomo Vinković, Ante Kamenar, Ladislav Kalafatić, dr. Emilija Holik i drugi misleći da će se još neko vrijeme moći zadržati na zadacima u gradu. Neki su u međuvremenu bili ipak prokazani od građana koji nisu simpatizirali komunistički pokret ili ih je ustaško redarstvo odlučilo privesti.¹⁸

Dr. Holik je u logoru »Danica« bila zatočenik, ali je i radila u logorskoj ambulanti kao liječnica. Habek navodi da je dr. Holik pomagala sirotinji u prijeratnim i ratnim vremenima te da nije čudno da su neki građani Bjelovara i djelatnici bolnice biciklima odlazili u logor »Danica« da bi Emiliji »odnijeli nešto hrane u limenim kanticama«.¹⁹ U ovom logoru bila je zatočena do 17. studenoga 1941., ali je na intervenciju oca Franje i još nekih građana Bjelovara bila puštena kući i vratila se na svoj liječnički posao u bjelovarskoj Državnoj bolnici kao sekundarni liječnik, prvenstveno na interni odjel.²⁰ Prema svjedočanstvu doktora Dubravka Habeka, njegova baka Marija, koja je bila dobra poznanica dr. Holik koja joj je pomagala u teškim ratnim vremenima s puno djece, također je biciklom u logor Danicu nosila u kantici od mlijeka s duplim dnom i ilegalne komunističke materijale, iz čega je vidljivo da je dr. Holik i u logoru nastavila s komunističkim radom.²¹ Iako je proteklih mjeseci proživjela teške logorske patnje i strahovanja, ni nakon izlaska iz logora nije odustala od svojeg komunističkog rada, već je dalje radila na proširenju i aktivnosti pokreta.

4. PONOVO U KOMUNISTIČKIM KRUGOVIMA I NA RADU U DRŽAVNOJ BOLNICI BJELOVAR

Nakon što je Tomo Vinković, politički sekretar OK Bjelovar, 14. siječnja 1942. izvršio samoubojstvo prilikom pokušaja uhićenja od strane policije, odlaskom Grge Jankeza iz Bjelovara i nakon što su 30. svibnja 1942. uhićeni dr. Ante Kamenar i dr. Ladislav Kalafatić (poznati predratni intelektualci komunističke provenijencije, ubijeni u logoru Jasenovac 5.–6. lipnja 1942.), bjelovarska partijska organizacija bila je uzdrmana i u njezinim redovima došlo je do stanovitog povlačenja, ali je i dalje bila aktivna posebno po pitanju osnivanja novih odbora »Narodne pomoći« (Odbora za crvenu pomoć). Jedan takav odbor osnovan je i u bjelovarskoj bolnici čija je predsjednica bila dr. Holik, a dr. Svetozar Begić bio je tajnik, dok su u Odboru bili aktivni i dr. Stanko Krstić i djelatnica bolnice Jelena Komlenac. Dizdar navodi da je taj odbor osnovan na prijedlog komuniste Ivana Matačića koji je dobio instrukcije od partijske centrale u Zagrebu. Taj je Odbor »prikupljao od namještenika u bolnici »prinose u novcu i robi« te širio i komunističke letke«. Prema jednom ustaškom izvješću koje je nastalo godinu dana kasnije stoji da je 1942. uhvaćena jedna grupa komunistu u kojoj se nalazila i dr. Holik te da se istragom nije moglo utvrditi tko sakuplja novčanu pomoć »jer ju članovi te grupe nisu htjeli odati«.²²

U to vrijeme dr. Holik počela je ilegalno potpomagati sanitetskim materijalom partizanske grupe na Bilogori i Moslavini te je u prostorije bjelovarske bolnice također ilegalno dovodila ranjene i teško bolesne partizane pod lažnim imenima. To je radila u suradnji s primarijusom dr. Franjom Fantonom, primarijusom dr. Jagodićem i dr. Ljubicom Bosner koji su uz znanje i pomoć zapravo svih djelatnika bolnice, uključujući i časne sestre milosrdnice koje su bile bolničarke, kuharice, švelje i pralje, aktivno sudjelovali u spašavanju svih koji su bili zaprimljeni u bolnicu na skrb, »pravo« ili »lažno« liječenje.²³ Dr. Holik nije bila jedina koja je

¹⁷ Detaljnije o politici KPJ i KPH u prvim mjesecima NDH vidi u: Darko, BEKIĆ, Vojin Bakić, *Biografija ili kratka povijest kiposlavije*, Profil, Zagreb, 2007.

¹⁸ *Prilozi za izučavanje historije Komunističke partije kotara Bjelovar 1919-1952.*, KK SKH Bjelovar, Bjelovar, 1959., 69–83.

¹⁹ HABEK, *Biografije bjelovarskih liječnika*, n. dj., 220.

²⁰ Nasuprot ovim podacima Dizdar navodi da je dr. Emilija Holik puštena iz logora Danica tijekom rujna 1941. DIZDAR, *Logor Danica u Koprivnici 1941-1942.*, knjiga I., n. dj., 119. (bilješka 266) i 208 (bilješka 497). Dizdar piše i da je dr. Holik uhićena 25. lipnja 1941. te istog dana prebačena u logor »Danica«.

²¹ Dubravko Habek, mail autoru od 22. lipnja 2022.

²² *Prilozi za izučavanje historije Komunističke partije kotara Bjelovar 1919-1952.*, KK SKH Bjelovar, Bjelovar, 1959., 83., Zdravko, DIZDAR, Teror okupatora i ustaša i aktivnost NOP-a u Bjelovaru 1941-1945., *Bjelovarski zbornik* 1989., 38–39, 43, 58; HABEK, *Biografije bjelovarskih liječnika*, n. dj., 219., Stjepan, BLAŽEKOVIĆ, *Bjelovar*, SIZ Bjelovar, Bjelovar, 1985., 117–118.

²³ Tko je dr. Emilija Holik?, *Bjelovarski list*, br. 36., 9. IX. 1971., 3.

pomagala partizanski pokret. Prema riječima dr. Nenada Gregureka: »Dolaskom okupatora poremetio se rad u bolnici, a ljudi progresivnih stavova su zatvarani i strijeljani. Svi podaci o novoprimitim bolesnicima morali su se dostavljati policijskoj obavještajnoj službi ustaša. Pa ipak je zalaganjem pojedinaca, među kojima se naročito ističe tadašnji službenik bolnice Mato Prpić, uspjevalo da se ne samo oboljeli nego i ranjeni pripadnici NOP-a prime na liječenje u bolnicu pod krivim imenima. Bolničar Nikola Bojčenko omogućio je nekim zarobljenicima bijeg iz bolnice. Ložač Prokop Samokvasov, koji je u ložionici sakrivaio ilegalnu pisaću mašinu, uhapšen je i nestao u Jasenovcu. Uhapšen je 1944. godine bio i ravnatelj bolnice dr. Jozo Jagodić, koji je neko vrijeme držan kao talac.«²⁴ Habek je zapisao u svojoj biografiji o dr. Holik da je ona u hitnoj kirurškoj ambulanti obrađivala ranjenika, no da prema usmenoj predaji koja je njemu poznata, tadašnje »bolničko rukovodstvo nije željelo da (ona) pruža pomoć ranjenicima tadašnje hrvatske vojske«, odnosno snagama domobranstva i ustaške vojnice NDH i njemačkim vojnicima, što se temeljilo na razgovoru i spoznajama prim. dr. Rudolfa Miculinića i prof. Josipa Vusića.²⁵

Osim partizanskih ranjenika i bolesnika, dr. Holik je sa suradnicima, posebno dr. Jagodićem, očigledno spašavala i pojedine Židove iz grada i bjelovarske okolice jer nam je ostalo svjedočanstvo o njezinom sudjelovanju u zbrinjavanju i skrivanju lažnog bolesnika Božidara Erenfrajnda (Erenfreund), Židova iz Pitomače, koji je u kolovozu 1942. bio u logorskom sabiralištu u Bjelovaru odakle je trebao biti prebačen u njemačke komplekse logora smrti. On se, na nagovor prijateljice koja je imala vezu s dr. Holik i dr. Jagodićem, »pretvarao da ima napadaj slijepog crijeva« te je po podmićenom stražaru otpremljen u Bjelovarsku bolnicu gdje ga je na kirurški odjel zaprimila dr. Ljubica Bosner. Potom ga je, uz blagoslov prim. Jagodića, zapravo zdravoga operirao sekundarni liječnik dr. Begić, 22. kolovoza 1942. izvidivši mu crvuljak (apendektomija), nakon čega je zadržan u bolnici pod dijagnozom izmišljenih postoperativnih komplikacija. Božidar Erenfrajnd ostao je u bolnici više od pet mjeseci kao bolesnik sve dok nije prebačen krajem siječnja 1943. na partizanski teritorij.²⁶

Prema kasnijem svjedočenju Jelene Maričić (koja je kao devetnaestogodišnja djevojka 1937. počela s radom u Bjelovarskoj bolnici na kirurškom odjelu koji je tada vodio prim. Karlić, a potom prim. Jagodić), ona je nakon dolaska dr. Holik u Bjelovarsku bolnicu s njom uspostavila bliži odnos. Godine 1940. Jelena je saznala za njezin rad u bjelovarskoj komunističkoj organizaciji i na prijedlog dr. Holik primljena je u bjelovarsku partijsku organizaciju. Kada je otpočeo rat, Jelena je u suradnji s dr. Holik služila kao veza za slanje zavoja i drugoga medicinskog materijala te lijekova u partizansku bolnicu u Popovcu. Prema njezinoj izjavi: »Često se dešavalo da napravimo kirurški rez na koži zdravog čovjeka kako bismo ga zadržali u bolnici, i oslobodili od istrage policije«. Dr. Holik je, prema izjavi Maričić, običavala materijale i lijekove spremati između zavoja kojim je omatala »bolesnike«.²⁷

Taj njezin rad bio je od agenata Bjelovarskog župskog redarstva praćen. Krajem rujna i početkom listopada 1942. godine u Bjelovar dolazi iz Zagreba osoblje Višeg redarstvenog povjerenstva te počinju masovna uhićenja po gradu i okolici Bjelovara svih onih osoba koje su na bilo koji način bila povezane s komunističkim pokretom ili sumnjive u tom pogledu. Prema Dizdaru, iako je i prije bilo čestih uhićivanja i strijeljanja komunista u Bjelovaru (npr. u travnju 1942. strijeljani su na Vojnoviću poznati bjelovarski komunisti Branko Špalj i Drago Prpić), tijekom rujna 1942. donesena je odluka Ustaške nadzorne službe (UNS) i »Redarstvenog povjereništva za Veliku župu Bilogora« da se ide u radikalno čišćenje Bjelovara od »svih nepoćudnih elemenata«. Članovi *Povjereništva* na čelu s jednim od šefova zagrebačke policije Viktorom Tomićem 20. rujna 1942. dolaze u Bjelovar te su nakon toga izvršena brojna uhićenja u Bjelovaru i okolici. Tomić se povezo, prema Dizdaru, s domaćim ustaškim dužnosnicima i članovima bjelovarskog Kulturbunda te na osnovu njihovih podataka i Župske redarstvene oblasti Bjelovar »naređivao koga da se hapsi«. Oko 100 ljudi našlo se na popisu. Među njima prvi su uhićeni članovi GK KPH Bjelovar Ivan Suša, krojač iz Bjelovara, Đuro Šegović, strojobravar iz Bjelovara, Josip Matačić, gostioničar iz Bjelovara, Branko Ivanković, mlinar iz Bjelovara, dr.

²⁴ Proslava dana Medicinskog centra »Dr. Emilija Holik«, *Bjelovarski list*, br. 41., 21. X 1976., 4.

²⁵ HABEK, *Biografije bjelovarskih liječnika*, n. dj., 220. Razgovor autora s Dubravkom Habekom 16. lipnja 2022.

²⁶ Erenfrajnd je kasnije pisao o stanju u bjelovarskoj bolnici za vrijeme svoga boravka u njoj i aktivnostima dr. Jagodića oko spašavanja Židova i ostalih nepoćudnih ustaškom režimu. Naime, od jednog bolničar, Erenfrajnd je saznao da bolnica skriva »Židovke s djecom«. Skrovište je bilo u podrumu, iza ložionice, a bilo je još drugih skrovišta u prostorijama bolnice gdje su se skrivali Srbi i ilegalci koji su se krili od ustaških represija. »O njima svima brigu je vodio dr. Jagodić. On je, uz pomoć svog osoblja, sve organizirao: njihov život u skrovištima i u pogodnom trenutku odlazak na teritorij pod partizanskom upravom ili u partizane«. Upravo je na ovom svjedočanstvu Božidara Erenfrajnda dr. Jozo Jagodić 2002. godine proglašen pravедnikom među narodima. Miriam, STEINER-AVIEZER, *Hrvatski pravедnici*, Novi Liber, Zagreb, 2008., 225–229., HABEK, *Biografije bjelovarskih liječnika*, n. dj., 169.

²⁷ Drugovanje s Emilijom Holik, *Bjelovarski list*, br. 23., 19. VI. 1981., 9.

Emilija Holik, liječnica Državne bolnice Bjelovar; Dragoljub Malešević, poljoprivrednik iz Hrgovljana; Brozović Viktor, zubar iz Bjelovara; Marko Bete, sudac Okružnog suda Bjelovar (prije izvršene kazne se otrovao), Antun Negro, brusač iz Bjelovara; Pavel Veldin, trgovac iz Bjelovara; Jarmila Kratofil, učenica VIII. razreda Realne gimnazije Bjelovar; Radovan Kraljić, student prava iz Bjelovara; Stevo Mavrin, trgovac iz Bjelovara i drugi.²⁸

5. DRUGO UHIĆENJE DR. EMILIJE HOLIK 1942. GODINE I PUT U SMRT

U literaturi stoji da je dr. Holik drugi put uhićena 11. rujna 1942. godine, iako se to vjerojatnije dogodilo poslije 20. rujna 1942.²⁹ Jedan dio uhićenika Viktor Tomić odmah je pri uhićenju otpremio u logor Jasenovac gdje je većina pogubljena. Rad »Redarstvenog Povjereništva za Veliku župu Bilogora« ocijenjen je uspješan jer je »otkrivena obsežna komunistička djelatnost« i njegov je rad završen 1. listopada 1942. te u Bjelovar nakon toga dolazi Pokretni prijevki sud kome je predano 56 osoba.³⁰ Optužnica Pokretnog prijevki suda teretila je dr. Emiliju Holik zbog »promičbe« komunističkih ideja i aktivnog pomaganja partizana.

Svi uhićenici bili su optuženi zbog komunističkih ideja te veze s NOP-om. Neki od njih bili su članovi KPH i SKOJ-a. Dr. Emilija Holik, koja je bila glavni organizator u Državnoj bolnici i izvan nje, prigodom drugog uhićenja bila je mučena i maltretirana, ali u istražnom postupku, kao i na suđenju, držala se hrabro i odvažno i nije nikoga prokazala. Suđenje je počelo 6. listopada 1942. godine po Pokretnom prijevki suda koji je tada privremeno stolovao u Bjelovaru. Presuda na smrt strijeljanjem Pokretnog prijevki suda nad dr. Holik donesena je 8. listopada 1942. godine.³¹ Istog dana uz nju bili su osuđeni na smrt strijeljanjem komunisti Josip Matačić, Branko Ivanković, Ivan Suša, Viktor Brozović, Dragoljub Malešević, Đuro Šegović, Antun Negro, Pavel Veldin, Jarmila Kratofil, Radovan

Kraljić, Stevo Mavrin i Marko Bete. Kasnije su ipak pomilovani i osuđeni na vremenske kazne: Đ. Šegović (15 godina), A. Negro (5 godina), P. Veldin (15 godina), J. Kratofil (2 godine), R. Kraljić (1 godina) i S. Mavrin (1 godina), dok je ostalima ostala smrtna kazna.³²

Zapravo nad dr. Emilijom Holik i dr. Svetozarem Begićem održano je posebno suđenje pod predsjedanjem predsjednika Pokretnog prijevki suda Ivana Vidnjevića. Dr. Holik branio je odvjetnik dr. Nikola Galkowski, a dr. Begića dr. Marijan Laksar, oboje po službenoj dužnosti.³³ Odlukom suda dr. Holik i dr. Begić bili su krivi i osuđeni na smrt zbog toga što su se sastajali s komunistom Ivanom Matačićem i po njegovu napatku organizirali u bjelovarskoj bolnici »Odbor za crvenu pomoć« radi potpomaganja partizana »u novcu i robi«. Također spomenutog Matačića nisu zbog toga prijavili nadležnim vlastima. Oboje okrivljenih je, prema izvorima, priznalo navode optužbe, pri čemu se dr. Holik nije osjećala krivom, dok je dr. Begić priznao krivnju. Krivnja dr. Holik je potvrđena, dok je dr. Begić pomilovan i osuđen na godinu dana zatvora (pet godina uvjetno).³⁴

Dokument 2:

U IME NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE!

Pokretni prijevki sud sada u Bjelovaru u vieću sastavljenom od dr. Ivana Vidnjevića kao predsjednika vieća, Franje Gržanić i Ljudevita Iveković kao članova vieća, uz sudjelovanje Grete Koprak kao perovodje, na optužnicu državnog tužitelja kod pokretnog prijevki suda od 8. listopada 1942. protiv dr. Emilije Holik i dr. radi zločina u smislu § 98.t.2.kz i § 2.t.3. zak. odredbe o pps. od 24. VI. 1941. nakon odredbom predsjednika određene i u prisutnosti državnog tužitelja kod pokretnog prijevki suda Vladimira Vrankovića, optuženih dr. Emilije Holik i dr. Begić Svetozara te njihovog branitelja po službenoj dužnosti za dr5. Emiliju Holik dr. Galkovski Nikola odv. u Bjelovaru, a za dr. Begić Svetozara, dr. Marijan Laksar, odv. u Bjelovaru dna 8. listopada 1942. održane i dovršene javne, glavne usmene rasprave, a nakon

²⁸ BLAŽEKOVIĆ, *Bjelovar*, n. dj., 116.

²⁹ MICULINIĆ, Iz starije prošlosti bjelovarske bolnice, n. dj., 87; BLAŽEKOVIĆ, *Bjelovar*, n. dj., 117–118; DIZDAR, Teror okupatora i ustaša i aktivnost NOP-a u Bjelovaru 1941–1945., n. dj., 43–44.

³⁰ DIZDAR, Teror okupatora i ustaša i aktivnost NOP-a u Bjelovaru 1941–1945., n. dj., 44.

³¹ DIZDAR, Teror okupatora i ustaša i aktivnost NOP-a u Bjelovaru 1941–1945., n. dj., 58.

³² DIZDAR, Teror okupatora i ustaša i aktivnost NOP-a u Bjelovaru 1941–1945., n. dj., 44.

³³ Je li to slučajno – oba odvjetnika bila su bliska ustaškom režimu. Nakon rata od komunističkih vlasti dr. Galkowski je pogubljen, a dr. Laksar osuđen na dugogodišnju robiju. Pravedna kazna stigla je zločince, *Bjelovarske vijesti*, br. 11., 21. VII. 1945., 3–4; Željko, KARAUŁA, *Moderna povijest Bjelovara 1871.–2010.*, Tiskara Horvat- Naklada Breza, Bjelovar, 2012., 482–488.

³⁴ HR-HDA, fond 1549., ZIG NDH, dok. br. IV-1/20-22.

konačnog prijedloga državnog tužitelja, da se optuženi-
ma sudi prema optužnici i konačnog prijedloga obrane,
da se optuženi oslobode od optužbe, donio je istoga
dana sljedeću :

O S U D U

Optuženi:

1.) Dr. med. EMILIJA HOLIK,

kći Franje i Zorke rođene Furlan, rkt. Vjere, rođe-
na u Prezidu kotar Čabar, živi i zavičajna u Bjelovaru,
liečnik, pismena, neudata, navodno nerkažnjavana; rođ
3. XI. 1906.g.

2.) Dr. med. SVETOZAR BEGIĆ

sin pok. Milana i Ljubice rođene Petrač, rkt. Vjere,
rođen u Glini živi i zavičajan u Bjelovaru, liečnik, neo-
ženjen, pismen, vojsku nije odslužio, navodno neka-
žnjavan, rođj. 26. VI. 1916g.

Krivi su:

a) što su se sastali na dogovor sa komunistom ile-
galcem /Ivanom Matačićem/ koji je obojici razložio, da
dolazi iz šume od partizana, da uspostavi vezu sa liečni-
cima, našto su optuženi pristali, te kada je rečeni ilega-
lac na to od njih tražio, da uništavaju svakog Ustašu,
koji dodje u njihovu bolnicu, o trovanju Ustaša, to odbi-
li, no ipak su pristali, da u bolnici organiziraju odbor za
crvenu pomoć, koji bi sabirao kod bolničkih namješte-
nika prinose u novcu i robi za crvenu pomoć, u kojem
odboru je drugoptuženi izabran za blagajnika, pa je tako
prvooptužena pokušala ubrati od bolničkog namješte-
nika ložača Prokopa Samokvasov, što je ali isti odbio, a
osim toga prvooptužena i sama predala u ime crvene
pomoći 200 kuna drugo optuženom kao blagajniku, koji
je od Matačića primio i jedan komunistički letak, te ga
je dalje dao na čitanje prvo optuženoj;

b) što su propustili prijaviti vlastima komunističkog
ilegalca Ivana Matačića, premda su znali, da je on vezan
između šume tj partizana i njih te da se bavi protudr-
žavnim radom, dakle što su jedno podpomagali društvo,
koje imade za cilj nasilno prigrabljivanje državne vlasti,
te ugroženje nezavisnosti Države Hrvatske, kao i njezi-
nog političkog i društvenog uređenja, a drugo da su
propustili prijaviti vlastima osobu za koju su znali da
počinja zločin zločin protiv obstanda Države i njezinog

uređenja, pripadanjem i podpomaganjem komunizma,
čime su počinili jedno zločin protiv obstanda države i
njezinog uređenja u smislu §98.t.2.kz., a drugo zločin u
smislu § 2.t.3. zak. Odredbe o pps od 24. VI. 1941. pa
se stoga oboje optuženih osudjuje po zadnjem stavku
§2. zak. odredbe od 24. VI. 1941. na kaznu smrti stre-
ljanjem . koja se kazna imade izvršiti tek nakon tri sata
računajući od časa proglašenja osude.

Osudu imaju izvršiti oružnici po propisu § 9. iste
zakonske odredbe. Po § 46. kz. izriče se nad obojicom
optuženih trajan gubitak časnih prava. Nadalje se osu-
djuju da po m 309 i 310 kp plate troškove kaznenog
postupka koji se po § 313 kp. Proglašavaju nenaplati-
vim, dok troška oko izvršenja osude snosi po § 314. kp
država. Imovina optužene Emilije Holik i dr. Svetozara
Begić imadu se oduzeti u korist države po propisu § 1.
zak. odredbe od 27. XII 1941.

R A Z L O Z I

Optuženi pozvani na odgovornost osjećaju se krivim
dr. Begić dok optužena dr. Emilija Holik new osjeća se
krivom, jer da se je bojala da ako izda da ju se ne ubije
kad su joj to govorili u logoru. Oboje optuženih u cjelo-
sti su priznali navode optužbe. Preslušani svjedok Pro-
kop Samokvasov iskazao da ga je optužena Holik pitala
da li bi mogao dati za pomoć i skupljati među svojima
i tom momentu da je došla majka od njegove žene te je
optuženu Holik u govoru prekinula. Na osnovu prizna-
nja i medjusobnog terećenja optuženih te iskaza svjedo-
ka Prokopa Samokvasov, uvjerio se je sud kako o objek-
tivnom učinu tako o i o objektivnoj krivnji optuženih, te
ih je proglasilo krivim kako je gore navedeno.

POKRETNI PRIEKI SUD

U Bjelovaru, dne 8. listopada 1942.

Perovodja: Predsjednik:

Greta Koprek v.r. Dr. Ivan Vidnjević v.r.

Da je ovaj priepis suglasan sa izvornikom
tvrđi :

Upravitelj sudske pisarne :

Potpis nečitljiv

Pečat NDH

Pokretni prieki sud ³⁵

³⁵ HR-HDA, fond 1549., ZIG NDH, dok. br. IV-1/20-22.

Prema kazivanju Emilijine sestre Jelene, ona je posjetila Emiliju neposredno nakon što joj je izrečena kazna smrti strijeljanjem te joj je ona izrazila želju da njezino tijelo bude pokopano u Ivanskoj uz sestru i majku.³⁶ O zadnjim satima života dr. Holik postoji svjedočanstvo jedne zatvorenice koja je s njom bila u ćeliji - Ivke Rukavine. Prema zapisima Z. P. (Zvonimir Puškarić?) koji je razgovarao s Ivkom Rukavinom o dr. Holik, nastao je kratak i pomalo romansirani tekst koji je u »Bjelovarskom listu« objavljen u kratkoj vineti/crtici pod naslovom »Tri sata prije smrti«:

»Ćelija smrti. Saopćise joj da će se smrtna kazna izvršiti u roku od tri sata. Učiniše to vjerojatno samo zato da strijeljanje koje joj namijenise ne potraje samo čas. Neka i duh bude mučen od zločinca i krvnika. Tri puna sata. To je bilo jedino čime su joj mogli napakostiti. Jer njezin misaoni svijet nisu izmijenili. No, ta pakost nije doprla do nje. Ostala je čvrsta. Jaka. Tako govori Ivka Rukavina, vjerodostojni očevidac, drug i prijatelj. »Željela bih još jednom vidjeti sunce?, rekla je Ema. Dan je bio tmuran. Pun oblaka i kiše. Ema se brinula i za Ivku, Što će biti s njom? Iz ćelije smrti ne vodi mnogo puteva. Zna se redovno samo za jedan. Ivka je bila trudna. Treći je čovjek već disao na tome prokletom mjestu. Hranio se mukama i upijao stravu njih dvije. Vrijeme je teklo. Reklo se mnogo i ništa. Tko bi se sjetio što bi sve trebalo zapravo reći. Prije strijeljanja upravitelj zatvora izvodio je ljude iz ćelija, vezao im ruke i spremao ih u kamion. »Kad je prišao našim vratima,? kaže Ivka, »rekao je porugljivom uslužnošću pokazujući raširenom rukom prema otvorenim vratima: »Gospođo doktor, molim...« One se čvrsto zagrlise. Ema je rekla: »lako će mene ubiti, neće pobijediti.? Sigurnim korakom pošla je iz ćelije.«³⁷ Prva pogubljenja izvršena su 10. listopada 1942. (9 osoba), a tri dana kasnije 13. listopada strijeljano je 19 osoba.³⁸

Osuđenike se na stratište na Vojnović otpremalo u teretnim automobilima bjelovarskog Sudbenog stola, gdje su bili zatvoreni u ćelijama. Habek je zapisao da se građani Bjelovara sjećaju toga kamiona koji se kretao prema gubilištu na Vojnoviću s nekoliko zatočenika i dr. Emilije Holik »koja je stajala na kamionu i mahala ljudima koji su stajali uz cestu« kod kapelice Sv. Florijana

na bjelovarskom placu, temeljem viđenja i kazivanja svjedokinje gospođe Ankice Uchtyl, tada djevojčice.³⁹ U 17:00 sati poslijepodne 13. listopada 1942. nad njom i ostalim izvršena je smrtna kazna. Prema nekim izvorima ili više narodnoj partizanskoj predaji Emilija se na stratištu držala hrabro i nije dala vezati oči. Poslije rata širila se i priča u narodu da je dr. Holik »prije strijeljanja na Vojnoviću, drugovima okrvavljenim od ustaških udaraca, otirala krv s lica, a zatim stala u stroj i čekala ploton ustaških krvnika«.⁴⁰

U novinstvu NDH, odnosno u ustaškom bjelovarskom tjedniku »Bilo Gora«, ta je vijest objavljena tek 21. studenog 1942. kada je navedeno da su po »Pokretnom priekom sudu iz Zagreba« koji je stolovao u Bjelovaru osuđeni na kaznu smrti strijeljanjem »radi komunističke promičbe i djelatnog podpomaganja odmetnika pljačkaša« niz komunističkih suradnika te među njima i dr. Emilija Holik. Strijeljano je tada pet osoba, dok su drugi uhićeni »milošću Poglavnika« smrtnu kaznu zamijenili zatvorskim kaznama poput Đure Šegovića, bravara, koji je dobio 15 godina zatvora, Antun Negro, brusara, pet godina itd.⁴¹

6. POSLIJE ZAVRŠETKA DRUGOG SVJETSKOG RATA

Dana 20., 21. i 22. ožujka 1946. godine poslije oslobođenja Bjelovara izvršena je ekshumacija žrtava koje su strijeljane na Vojnoviću. Tom prilikom naišlo se na smrtno tijelo dr. Emilije Holik koje je u zemlji ležalo četiri godine, dva mjeseca i 20 dana. Tom su prigodom njezin otac Franjo i sestra Jelena Lacković (koja je živjela u Brezovcu kraj Bjelovara), prepoznali Emilijino tijelo po haljini koju je nosila. Bilo je vidljivo da je direktno bila ustrijeljena u lijevu sljepoočnicu. Nakon što je njezino tijelo ekshumirano 4. travnja 1946., jedno je vrijeme bila pokopana u zajedničkoj grobnici, da bi nekoliko godina kasnije tijelo bilo preneseno u Ivansku i pokopano u obiteljskoj grobnici Holikovih, gdje se i danas nalazi. Njezin otac Franjo preminuo je 1953. godine.⁴² Šezdesetih godina 20. stoljeća bolnički kom-

³⁶ Razgovor s Jelenom Lacković, *Bjelovarski list*, br. 36., 9. IX. 1971., 3.

³⁷ Z. P., Tri sata prije smrti (Posvećeno dr. Emiliji Holik), *Bjelovarski list*, br. 48., 25. XI. 1965., 6. S obzirom na to da su ove izjave privatnih pojedinaca nastale za vrijeme socijalističke Jugoslavije, vidljivo je romantiziranje postupaka dr. Emilije Holik te sva takva svjedočanstva treba uzeti s rezervom.

³⁸ DIZDAR, Teror okupatora i ustaša i aktivnost NOP-a u Bjelovaru 1941-1945., n. dj., 44.

³⁹ HABEK, *Biografije bjelovarskih liječnika*, n. dj., 221.

⁴⁰ Josip Remenarić, Sjećanje na revolucionare - dr. Emilija Holik, *Bjelovarski list*, br. 29-30., 27. VII. 1984., 5; BLAŽEKOVIĆ, *Bjelovar*, n. dj., 142.

⁴¹ Po pokretnom priekom sudu, *Bilo Gora*, br. 77., 21. XI. 1942., 5.

⁴² Razgovor s Jelenom Lacković, *Bjelovarski list*, br. 36., 9. IX. 1971., 3; Josip Remenarić, Sjećanje na revolucionare - dr. Emilija Ho-

pleks u Bjelovaru nazvan je »Medicinski centar dr. Emilija Holik«.

Godine 1984. u sklopu proslave Dana SKOJ-a ispred zgrade nove bjelovarske bolnice svečano je otkrivena spomen-bista dr. Emilije Holik. Kako stoji u Bjelovarskom listu: »U prisutnosti predstavnika društveno-političkih organizacija, najbliže rodbine, omladine i radnika Medicinskog centra, o životu i revolucionarnom putu Emilije Holik govorio je predsjednik Akcione konferencije SK Medicinskog centra Čedo Drljača, a bistu, rad akademskog kipara Stanislava Mišića, otkrio je Mato Prpić, nosilac Partizanske spomenice 1941., suradnik Emilije Holik i prijašnji upravitelj Medicinskog centra. Spomen-bista Emilije Holik otkrivena je zajedničkom akcijom Odbora za njegovanje revolucionarnih tradicija OK SSRN Općinskog odbora SUBNOR-a, OK SSOH te omladine i radnih ljudi Medicinskog centra. Dan pogibije dr. Emilije Holik, 13. listopada, ujedno je proglašen i Danom Medicinskog centra.«⁴³ Njezino ime bilo je zapisano i na spomen-ploči beogradske Vojno-medicinske akademije u popisu poginulih liječnika II. svjetskog rata.⁴⁴ Godine 1994., nakon odluke poglavarstva Bjelovarsko-bilogorske županije, došlo je do podjele Medicinskog centra na tri ustanove te je time bjelovarska bolnica izgubila ime dr. Emilije Holik.⁴⁵

Dr. Emilija Holik (1906 – 1942) — the tragic fate of a doctor from Bjelovar

Summary

Based on original archival material, newspaper texts and relevant literature, the authors investigate the life path of Dr. Emilija Holik, a doctor from Bjelovar who in the second half of the 1930s became a communist (during her studies in Zagreb) and as such worked for the Partisans movement during the Second World War. Dr. Holik studied at the Faculty of Medicine in Zagreb and got her first job in Bjelovar at the Banovina Hospital of that time. In Bjelovar, she was involved in communist activities before the war, especially through the “Society for Education of Women” of which she was the president. With the collapse of the Kingdom of Yugoslavia in the April War of 1941 and the founding of the NDH (Independent State of Croatia), Dr. Holik, as a communist, interfered with the new Ustasha authorities and soon ended up in the Danica concentration camp near Koprivnica. After she was released from it, in September 1941, at the intervention of her father and other prominent people from Bjelovar, Dr. Holik returned to her workplace. Despite having lived through difficult days in the camp, she returns to her communist ideas and continues to support the Partisan movement by founding the *Committee for Red Aid*, together with other staff of the Bjelovar hospital, especially Dr. Svetozar Begić, who collects money and material resources for the Partisans. In addition, Dr. Holik and his colleagues in the Bjelovar hospital provide treatment for wounded Partisans under false names, and also help in hiding in the hospital premises together with other doctors who were persecuted by the Ustasha regime - Jews, Serbs, anti-fascist Croats and others. Her activities were discovered in September 1942, and she was arrested and shot in Vojnović, Bjelovar, on October 13 of the same year. Her name was well known in Bjelovar because the main medical centre there was named after her from the 1960s to 1994.

Keywords: Dr. Emilija Holik, Bjelovar, Independent State of Croatia, Communism, Ustasha repression

lik, *Bjelovarski list*, br. 29-30., 27. VII. 1984., 5. U rujnu 1971. izbio je skandal u Ivanskoj i Bjelovaru kada je Savjet mjesne zajednice u Ivanskoj prodao grob Holikovih zbog neodržavanja groba od strane obitelji. Prodan grob dr. Emilije Holik, *Bjelovarski list*, br. 36., 9. IX. 1971., 3. Vrlo brzo reagirao je Medicinski centar »Dr. Emilija Holik« te dao 7 000 dinara za uređenje groba i postavljanje nove spomen-ploče dr. E. Holik i njenoj obitelji. Uređen grob dr. Emilije Holik, *Bjelovarski list*, br. 44., 4. XI. 1971., 3.

⁴³ Otkrivena bista dr. Emilije Holik, *Bjelovarski list*, br. 41., 19. X. 1984., 1.

⁴⁴ HABEK, *Biografije bjelovarskih liječnika*, n. dj., 221.

⁴⁵ STEINER-AVIEZER, *Hrvatski pravедnici*, n. dj., 227. <https://bjelovar.live/narodni-heroj-petar-biskup-veno-godinama-prkosi-bjelovarskom-politikanstvu/> (pristup 1.4.2022.)